

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Italské frazeologismy obsahující názvy částí těla a jejich české ekvivalenty

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Radimský, Ph.D.

Autor práce: Ondřej Novotný

Studijní obor: IJEMO

Ročník: 4.

2020

2

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Hostivice 25. 7. 2020

Ondřej Novotný

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce, panu doc. PhDr. Janu Radimskému, Ph.D., za cenné rady a připomínky a za laskavý přístup při konzultacích. Dále bych rád poděkoval své rodině a přátelům, že se mnou měli v době vzniku této práce trpělivost.

ANOTACE

Cílem této bakalářské diplomové práce je představit italské somatické idiomy, tedy ty, které obsahují název části těla. Práce je rozdělena na dvě části.

První, teoretická část, představuje základní terminologii, zejména definicí termínů „frazém“ a „idiom“, představuje jejich vlastnosti, jejich vnitřní strukturu a funkce. Dále je proveden stručný historicky-kulturní vhled do daného tématu a v neposlední řadě je provedeno srovnání českého a italského pojetí dané problematiky.

Ve druhé část je provedena analýza vybraného vzorku italských somatických idiomů, je vybraný vzorek je rozebrán po stránce formální, tzn. dle vnitřní struktury. Hlavním úkolem práce je však naznačit možnosti v překladu vybraných spojení a představit případné ekvivalenty v českém jazyce a to včetně představení různých překladatelských strategií. Dále jsou taktéž představeny možnosti syntaktické manipulace a vnitřní transformace idiomů.

ANNOTATION

The aim of this bachelor's thesis is to introduce Italian somatic idioms, ie those that contain the name of a body part. The work is divided into two parts.

The first, theoretical part, presents the basic terminology, especially the definition of the terms "phrasal idiom" and "idiom", presents their properties, their internal structure and function. Furthermore, a brief historical and cultural insight into the topic is made and, last but not least, a comparison of the Czech and Italian conceptions of the issue is made.

In the second part, the analysis of a selected sample of Italian somatic idioms is performed, the selected sample is analyzed in terms of formal, ie. according to the internal structure. However, the main task of the thesis is to indicate the possibilities in the translation of selected idioms and to present possible equivalents in the Czech language, including the introduction of various translation strategies. Furthermore, the possibilities of syntactic manipulation and internal transformation of idioms are also presented.

OBSAH

ÚVOD.....	9
<i>I. TEORETICKÁ ČÁST.....</i>	10
1. České pojetí.....	10
1.1. Historie.....	10
1.2. Základní definice.....	10
1.3. Sémantika frazémů a idiomů.....	12
2. Italské pojetí.....	15
2.1. Základní definice.....	15
2.2. Pojem „nekompozicionálnost“.....	16
2.3. Idiomy z pohledu syntaxe.....	17
2.4. Idiomy z pohledu sémantiky.....	17
3. Srovnání českého a italského pojetí.....	19
3.1. Užití idiomů.....	19
3.2. Shrnutí.....	20
4. Specifika somatických idiomů.....	21
<i>II. ANALYTICKÁ ČÁST.....</i>	23
1. Možnosti překladu idiomů do cizího jazyka.....	23
2. Vnitřní formálně-strukturní analýza.....	24
3. Translatologická analýza.....	26
4. Analýza vzorku spojení.....	28
4.1. Použití idiomu stejného významu a formy.....	29
4.2. Použití idiomu s odlišnou formou, ale stejným významem.....	31

4.3. Parafrázování idiomu.....	34
4.4. Vynechání idiomu.....	38
5. Shrnutí translatologické analýzy.....	39
5.1. Graf zastoupení využití použité překladatelské metody.....	41
6. Postupy při překladu.....	42
ZÁVĚR.....	44
Resumé.....	45
Seznam použité literatury.....	46
Příloha – množina analyzovaných idiomatických spojení.....	48

..

ÚVOD

Idiomatické výrazy jsou nedílnou součástí každého jazyka. Tvoří nepostradatelnou součást lexika každé osoby a prolínají se formálním i neformálním jazykem. Použití idiomatických výrazů není vázáno jedním konkrétním účelem, nicméně je možné říci, že jejich použití má v obecné rovině za cíl obohatit nebo ozdobit diskurs. Jedná se například o situace, kdy chceme být vtipní či odlišní od ostatních, chceme si hrát se slovíčky nebo chceme vyjádřit něco, co bychom bez využití idiomatického spojení vyjádřili nepřesně či příliš triviálně. Znalost idiomatických spojení je důležitou součástí studia jazyka, neboť takováto spojení nezřídka odkazují na historické události či se pojí s kulturou příslušného národa. Z tohoto důvodu si troufám říci, že tato spojení by měla být bodem zájmu nejen lingvistů či akademiků, nýbrž všech, kteří mají za cíl dosáhnout v určitém jazyce pokročilé úrovně. Idiomatické výrazy totiž mohou výrazně usnadnit pochopení mentality a kultury národa či etnika. Z výše uvedeného vyplývá, že ke zvládnutí překladu takovýchto spojení je zapotřebí pokročilých jazykových i mimojazykových znalostí, avšak i přesto zůstává překlad idiomatických slovních spojení jedním z největších problémů, které se obecně v překladu vyskytují.

Tato práce má za cíl prozkoumat vzorek somatických frazémů vyskytujících se v italském jazyce a prozkoumat, zda v češtině existují odpovídající ekvivalenty, či nikoliv. Jelikož se jedná o dva jazyky pocházející ze dvou jazykových větví a tudíž jazyky poměrně vzdálené, budou zde také nastíněny některé problémy, které se mohou při překladu objevit.

Mluvíme-li o termínech frazém či idiom, musíme si uvědomit, že ne v každém jazyce jsou tyto pojmy jasně definovány a ukotveny. Proto bude jedním z cílů teoretické části vyjma vymezení základních pojmů také alespoň základní srovnání italského a českého pojetí této problematiky.

I. Teoretická část

1. ČESKÉ POJETÍ

1.1. Historie

„Frazeologie je znakem národní kultury a jejích vývojových etap v průběhu staletí. Ukazuje, jak kultura vnímá svět a chápe ho. Znalost a použití cizí frazeologie je součástí realizace kultury a historie, protože idiomatické fráze zahrnují výrazy z mytologie, náboženství atd.“ (Čechová: 1986)¹.

Je-li znám zdroj idiomu, je snazší odvodit význam. Česká frazeologie odráží ve značné míře feudální systém, práci a život na venkově, buržoazní období a technický pokrok (Čechová: 1986).

1.2 Základní definice

Frazeologii a **idiomatiku** můžeme definovat jako samostatnou lingvistickou disciplínu, kterou F. Čermák (1982: 14)² definuje takto: „Frazeologie nebo častěji také nazývána jako frazeologie a idiomatika, je lingvistickou disciplínou zabývající se souborem ustálených a minimálně dvouslovných kombinací libovolného slovního druhu s jiným (případně kombinace stejných slovních druhů), které jsou příznačné tím, že (aspoň) jeden jejich člen je schopen se v daném významu a funkci spojovat s jinými slovy v textu jen krajně omezeně, popř. vůbec ne; je tedy v tomto významu či funkci omezený pouze na tuto kombinaci. Druhým (avšak nikoliv nutným) rysem takového spojení bývá jeho neobvyklá přenesenost, sémantický posun. Toto pojetí je založené jak na anomální kolokabilitě, spojitelnosti slov (popř. dalších jednotek) po stránce formální, výrazové, tak i sémantické a funkční, jež je proti formální stránce nerozložitelná ve své původní členy.“

---

¹ Čechová, Marie. 1986. Dynamika frazeologie. Zveřejněno 30. května 2018. <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6639>.

² F. Čermák, J. Machač, J. Holub, J. Hronek et al., Slovník české frazeologie a idiomatiky, Přirovnání 1982, Academia Praha.

Frazém a **idiom** jsou základními jednotkami frazeologie a idiomatiky. Rozdíl v názvosloví vysvětluje F. Čermák ve své publikaci *Idiomatika a frazeologie česká a obecná* (2007, 33)³: „tento rozdíl v pojmenování jednotek vychází ze dvou různých náhledů na jejich povahu. Pokud uchopujeme jednotku z hlediska formálních rysů, označujeme ji jako frazém, zatímco při nahlížení z pozice relevantních sémantických rysů, tedy stránky významové, se jedná o idiom.“. Čermák dále uvádí: „Protože sémantická stránka většinou nemá stejný rozsah jako stránka formální, často není jasná a nepřevažuje ji, používá se většinou definice frazém“.

Zároveň nabízí také tuto obecnou definici ve stejné publikaci (2007: 38-39): „Frazém a idiom je takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky). Prvkem se přitom rozumí běžná jazyková jednotka libovolné roviny (kromě fonologické), ve skutečnosti však pouze určitá podoba, forma této jednotky.“

Pro srovnání můžeme provést konfrontaci např. s pojetím a vymezením termínů v angličtině, z níž jakožto nejrozšířenějšího světového jazyka proniká spousta výrazů do jazyků ostatních. Relativně jednodušší a laičtější definice pojmu idiom se můžeme dopátrat v cambridgeském online slovníku⁴. Slovník nabízí dvě definice - pro britskou a americkou angličtinu. A group of words in a fixed order that have a particular meaning that is different from the meanings of each word on its own. Tuto definici bychom mohli přeložit jako “skupina slov v pevném pořadí, který mají zvláštní význam odlišný od významů každého slova samostatně.“ A group of words whose meaning considered as a unit is different from the meanings of each word considered separately. Překlad této definice by byl “skupina slov, jejíž význam jakožto jednotky se liší od významů každého slova samostatně.“ Obdobně idiomatické spojení definují také jiné anglicky psané slovníky.

---

³ F. Čermák, *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, Karolinum, 2007

⁴ (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/idiom>)

Pokud bychom se chtěli dopátrat detailnější definice pojmu „frazém“, museli bychom nahlédnout do jedné z Čermákových starších knih (1990: 3)⁵, kde uvádí: „Frazém je jazyková jednotka každé jazykové roviny s obsahově-sématickou stránkou a zároveň i takové syntagma prvků, z nichž alespoň jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu. V užším smyslu je frazém jednotkou především z hlediska formálního – na rozdíl od idiomu, který je obecně vymezován stejně, avšak především z hlediska obsahově semantického. Tato zčásti (ne však zcela) se překrývající terminologická dvojdmost je dána potřebou rozlišit specifické aspekty formální od sématicko-funkčních.“

Ačkoli je přinejmenším sporné nazývat oba tyto výrazy synonymními, jsou situace, kdy je jejich záměna z pohledu pochopení sdělení zanedbatelná. Já však pro zjednodušení budu dále ve své práci používat zejména termíny idiom a idiomatické spojení, případně idiomatický výraz/konstrukce, zejména z důvodu zaměření mé práce, které se ve značné míře opírá o prameny italské lingvistiky. Čermák dále varuje, že je nutné od frazémů a idiomů odlišovat „doslovná homonyma, slov. *otevřená hlava* ve smyslu chirurgickém „rozoperovaná“, ale i *chytat lelky, zlatý dul, házet flintu do žita* a další, s jejich doslovnými protějšky.“

1.3. Sémantika frazémů a idiomů

Idiom a frazém nahlíženy jako celek nelze dělit a z tohoto důvodu jsou pokusy o sémantickou analýzu nesmyslné. (Čermák, 2007: 34)
Filipec a Čermák (1985, 191) ⁶idiomatické výrazy naopak rozlišují na základě motivovanosti, která je založena na vztahu sémantiky komponentů a sémantiky celého idiomu:

1. dekonkretizace – věc konkrétní představuje něco abstraktního (non esserci con la testa – být hlavou mimo = nedávat pozor)
2. deanimalizace – živočich je symbolem pro lidskou vlastnost, činnost nebo pro věc abstraktní (fame da lupo – hlad jako vlk)

---

⁵ Frazeeologie a frazeografie: autoreferát, František Čermák, Univerzita Karlova, 1990

⁶ Filipec J., Čermák F. (1985), Česká lexikologie, Academia, Praha.

3. antropomorfizace – věc nebo živočich představující člověka (pecora nera – černá ovce = negativní označení pro člověka, který se liší)

Z hlediska sémantické stránky komponenty idiomů dělíme na: komponenty monosémnní či polysémnní, autosémantické či synsémantické, motivované či desémantizované, konkrétní či abstraktní apod. (Filipec, Čermák, 1985, 179)⁷. Tato sémantická stránka komponentu může idiom zprostředkovaně ovlivnit. Nejzajímavější skupinou jsou idiomy polysémnní, jejichž význam se výrazně mění v závislosti na kontextu a které je tedy možno překládat za pomoci idiomu, ale např. také za pomoci opisné vazby. Z toho vyplývá, že u této skupiny je míra ekvivalence značně nestejná.

Ze sémantického hlediska bude má práce v analytické části zkoumat frazémy somatické, které jsou založeny na názvech částí lidského těla, u kterých je výrazně projevuje antropomorfický princip jazyka. Množství somatických frazémů se užívá také k označení gesta a mívají i dvojí denotát a dva odlišné významy. Jinak bývají také označovány jako idiomy paralingvistické a sice z důvodu, že spojují verbální jazyk s neязыkem. Tento sémantický typ je velmi nápadný, tradiční a zřejmě také univerzální (lze jej nalézt ve všech jazycích). (Čermák, 2007: 34)

1.4. Dělení frazémů a idiomů

Frazémy a idiomy je možné členit dle několika hledisek. Některá jsou však nejasná (stylistická klasifikace), jiná jsou příliš obecná (sémiotická a znaková klasifikace). Jiné klasifikace (diachronní a etymologická) postrádají solidní zdroje, další (sémantická/onomaziologická) postrádá jednoznačná kritéria (Čermák 2007, 44).

Z výše uvedených důvodů vyplývá, že pro praktickou část práce je vhodná pouze nejzákladnější klasifikace formálně strukturní, která je založena na rozdělení dle postavení v promluvě, tedy rozdělení na základě slovnědruhové příslušnosti vstupních komponentů. Na základě této klasifikace můžeme idiomy rozdělit na **kolokační** a **propoziční**. Kolokační výrazy jsou nevětné povahy, propoziční výrazy jsou povahy

---

⁷ Filipec J., Čermák F. (1985), Česká lexikologie, Academia, Praha.

větné. (Čermák 2007, 214)

Na základě funkčního vztahu dělíme **kolokační** výrazy do dvou skupin, dále členěných na několik subtypů: (Čermák 2007, 214)

1. adkolokační

- a. verbální
- b. nominální
- c. modifikační
- d. relační
- e. substituční

2. adpropoziční

- a. modifikační
- b. relační

Frazémy **propoziční** lze dělit na základě tvaru, ve jakém se vyskytují (v pozitivní i negativní podobě) (Čermák 2007: 214):

- 1. indikativní
- 2. imperativně-vokativní
- 3. interogativní

K tomuto dělení budou v analytické části práce představené rovněž příklady ze vzorku zkoumaných idiomatických spojení.

2. *Italské pojetí*

2.1. *základní definice*

Mluvíme-li o termínu idiom, je třeba mít na paměti, že v italské lingvistice dosud neexistují zcela přesné definice a kompletní klasifikace. Ačkoli proběhly jisté pokusy o definici jejich struktury, dosud neexistují termíny, které by byly přijímané širokou lingvistickou komunitou. Nejspecifičtějším hlediskem dané problematiky je jejich syntaktická nepravidelnost a také jejich sémantická abnormalita. Idiomatické výrazy byly po dlouhou dobu považovány za nepravidelnost, výjimku z pravidel a tudíž stály mimo zájem předních italských učenců, na pokraji jejich zájmu. Jestliže tedy o frazeologii a idiomatice hovoříme jako o mladé vědní disciplíně, je nutno podotknout, že v italské lingvistice začalo formování tohoto oboru teprve na přelomu tisíciletí.

Nejobecnější definice, kterou nabízí F. Casadei (1995: 335)⁸, říká, že idiomatické výrazy jsou „běžné výrazy nějakého jazyka, které jsou charakterizovány tím, že je pojí **jasně daný význam a pevné spojení** (pouze málo či vůbec modifikovatelné) a jsou **nekompozicionální** (což znamená, že na rozdíl od doslovného nebo kompozicionálního výrazu, nelze význam spojení odvodit z významů jeho jednotlivých složek).

Profesor psychologie Philip Johnson-Laird, který působil na prestižní Princetonské Univerzitě,

poznámenal poněkud suše, avšak trefně: „Pokud by přirozený jazyk vytvářel logik, idiomy by neexistovaly.“⁹ Johnson-Laird dále poznámenal, že „není vůbec zřejmé, proč by mluvčí

---

⁸ Casadei, F., Per una definizione di «espressione idiomatica» e una tipologia dell'idiomatico in italiano, in: *Lingua e Stile*/ a.XXX, n.2, 1995

⁹ Cacciari, C., Tabossi, P., *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*, Psychology Press, 2014

měli používat
výrazy, které nelze normálním způsobem pochopit. Idiomy by měly být vzácnými
výjimkami
srovnatelnými s přereknutím. Přesto je obtížné mluvit spontánně, aniž by došlo k
použití
idiomatického výrazu.“

Dalším charakteristickým rysem idiomatických výrazů je to, že tvoří heterogenní skupinu slov lexika. Jedná se o výrazy odlišné povahy, které i přes výraznou rozmanitost vykazují jisté společné aspekty. Všechna spojení, jež označujeme jako idiomatická, sdílejí zejména sémantické vlastnosti, zvláštnosti a nepravidelnosti ve své struktuře a v neposlední řadě také omezení lexikálně-gramatické povahy. Přese všechno výše zmíněné jsou pevnou součástí gramatiky jazyka a mají specifickou roli v promluvě a komunikaci.

2.2. Pojem „nekompozicionálnost“

Pojem **nekompozicionálnost** je považován za jeden ze základních rysů, díky nimž můžeme výraz pojmenovat jako idiomatické spojení. Je zapotřebí rozlišovat základní dvě úrovně významu:

1. Doslovný (kompozicionální) – význam spojení je určen významem jeho částí a gramatickými pravidly
2. Idiomatický (nekompozicionální) – širší význam spojení (obrazný význam)

Tato ambiguita (dvojsmyslnost/nejednoznačnost) mezi zmíněnými dvěma úrovněmi významu znamená, že pro pochopení idiomatické úrovně významu není vždy postačující pouze kvalitní znalost jazyka, ale nejrůznější jsou zapotřebí také mimojazykové znalosti, např. kulturní či historické. Existují konstrukce, které mají pouze idiomatický význam a z tohoto důvodu tedy nelze ambiguitu označit jako univerzální vlastnost idiomatických výrazů.

Obrazný význam spojení a jeho nekompozicionálnost nám také pomáhá rozlišit idiomatické spojení od metafory. V metafoře významy jejích členů vstupují do

interpretace jejího významu jako celku, což u idiomatických výrazů není možné, neboť by tím ztratily svůj původní význam. (Cacciari, 1989: 417)¹⁰

2.3. Idiomy z pohledu syntaxe

Nejprve je třeba definovat pozici idiomatických spojení v rámci syntaxe. Základní pozici v tomto případě reprezentují věty jednoduché. Definice dle Vietri (1990: 133)¹¹ říká, že „věta jednoduchá je minimální jednotka promluvy, která je přijatelná jak z hlediska obsahu, tak z hlediska formy“. Jednoduché věty můžeme dělit na tři kategorie: věty volné, věty s pomocným slovesem a věty idiomatické.

Význam vět volných je kompozicionální, tzn. jejich význam je odvoditelný ze součtu významů jednotlivých slov. Věty s podpůrným slovesem jsou typem věty jednoduché, kde je hlavní sloveso sémanticky prázdné a význam nabývá ze jména, které následuje. Věty idiomatické (v IJ taktéž **frasi fisse**) mají význam, který je nekompozicionální, tedy, jak již bylo zmíněno, nelze význam odvodit z významů jednotlivých slov. Navíc jsou charakteristické neměnností či stálostí jedné či více nominálních skupin.

Možnosti a omezení při syntaktické manipulaci s idiomy budou popsány v analytické části práce.

2.4. Idiomy z pohledu sémantiky

V první řadě je třeba podotknout, že sémantických studií v italštině není mnoho a ty které existují, zdaleka nejsou takového rozsahu, jako studie v jiných jazycích včetně např. angličtiny a němčiny. Zřejmě nejvíce podrobnou klasifikaci nabízí Federica Casadei (1996: 86)¹², avšak i tento rozbor je pouze jedním možným náhledem a způsobem, jak danou problematiku uchopit.

1. Výrazy umělecké, které můžeme dělit na:

---

¹⁰ Cacciari, C., La comprensione delle espressioni idiomatiche. Il rapporto fra significato letterale e significato figurativo, in: *Giornale italiano di psicologia*, n.16, 1989

¹¹ Vietri, S., La sintassi delle frasi idiomatiche, in: *Studi Italiani di Linguistica Teorica ed Applicata*, XIX/1, 1990, p. 133.

¹² Casadei, F.: *Metafora ed espressioni idiomatiche. Uno studio semantico sull'italiano*, Bulzoni, Roma 1996

- Umělecko-deskriptivní: popisují gesto, které má obvykle symbolickou hodnotu, např. *grattarsi la testa* (drbat se na hlavě – znak rozčarování), *darsi la mano* (potřást rukou – pozdrav, usmíření) atd.
- Umělecko-evokativní: popisují gesto nebo postoj, jež však nebývají reálně proveditelné, opět s odkazem na nějaou symbolickou hodnotu, např. *toccare il cielo con un dito* (dotknout se nebe – dosáhnout vrcholu blaha)
- Umělecko-metaforické: význam bývá metaforicky spojen s gestem nebo postojem, např. *camminare a testa alta* (chodit se vztyčenou hlavou – postoj vyjadřující hrdost a sebevědomí)

2. Dokonalé příklady, zahrnující výrazy jako:

- Dělaní zbytečné činnosti: např. *drizzare/raddrizzare le gambe ai cani* (narovnávat psům nohy)
- (Chtít) dělat něco nemožného: např. *pensare con i piedi* (myslet nohama)
- Idiomatické výrazy založené na schématu „přinést X na místo Y, kde je toho dostatek“: např. *portare legna al bosco* (nosit dříví do lesa)

3. Metonymie – zde jsou zahrnuty výrazy, které se týkají následujícího:

- Fyziologický či psychofyziologický stav, který slouží k popisu vzájemně souvisejícího stavu: např. *mostrare le costole* (ukazovat žebra – být velmi hubený), *avere un cervello di gallina* (mít slepičí mozek – být velmi hloupý) atd.
- Akce popisující akci, jejíž je součástí, např. *prendere in mano* (vzít něco do ruky – chopit se něčeho), *aprire la bocca* (otevřít pusu – promluvit)
- Akce popisující jinou akci/chování/gesto, které má určitou kulturní nebo symbolickou hodnotu, např. *avere il pugno di ferro* (mít železnou pěst – vládnout krutě), *prendere l'anello* (dostat prsten – oženit se/vdát se)

3. Srovnání českého a italského pojetí

3.1. Užití idiomů

Ačkoli jsou idiomy ve větší míře užívané zejména v neformální mluvě, můžeme je nalézt i v psané formě a různých stylech projevu. Jako důvod, proč jsou používány zejména v neformálním mluveném jazyce, můžeme vidět jejich expresivitu a ekonomičnost. Publikace Česká lexikologie (Filipec, Čermák, 1985: 197)¹³ nabízí z pohledu rozvrstvení následující dělení:

1. idiomy poetické
2. knižní
3. publicistické
4. neutrální
5. kolokviální
6. slangové
7. argotické

Můžeme tedy vidět, že idiomatická spojení jsou výrazně stylově variabilní.

G. Alfieri (1996: 3)¹⁴ uvádí následující rozvrstvení na základě četnosti výskytu v textu (sestupně):

- 1) publicistický text
- 2) reklamní text
- 3) literární text
- 4) soukromý dopis

---

¹³ Filipec J., Čermák F. (1985), Česká lexikologie, Academia, Praha.

¹⁴ Alfieri, G. (1996) „Modi di dire nell'italiano di ieri e di oggi: un problema di stile collettivo“

- 5) technický nebo vědecký text
- 6) argumentační nebo výkladový text.

V mluvě pak označuje za hlavní způsoby využití idiomů následující (dle četnosti sestupně):

- a) neformální jazyk
- b) odborný jazyk
- c) reklamní jazyk
- d) televizní dabing.

Alfieri tamtéž také uvádí příklady typů textu, ve kterých je použití idiomatických spojení prakticky nemožné: smlouva, životopis, odpověď na pracovní nabídku, dále uvádí typy textu, ve kterých je možné využití pouze omezené: vědecká zpráva, obchodní dopis, diplomová práce.

3.2. *Shrnutí*

V první řadě je na místě poznamenat, že česká frazeologie a idiomatika je jakožto samostatná jazyková disciplína velmi dobře prozkoumaná a popsána. Naopak v italském jazyce toto neplatí, jelikož lze nalézt pouze omezený výčet studií na dané téma. Tyto studie zpravidla nebývají ucelené a dostatečně obsáhlé, v některých případech jsou součástí výzkumu na jiné téma a nejsou jeho primárním bodem zájmu. Přesto vidíme ve výzkumech české a italské lingvistiky některé podrobnosti, které se zde pokusím alespoň nastínit.

Dále je na místě zmínit, že pojmy jako *frase idiomática*, *idiomatismo* či méně odborně *modo di dire* je možné v italštině v italštině považovat za synonymní a zaměnit je. V češtině je naopak zapotřebí, jak bylo popsáno výše, používat terminologii v závislosti na tom, z jakého pohledu danou jednotku zkoumáme. Z pohledu formálních rysů ji označujeme jako frazém, z pohledu rysů sémantických jako idiom.

Z hlediska formálního Slovník české frazeologie a idiomatiky (1982: 64-66)¹⁵ uvádí

---

¹⁵ F. Čermák, J. Machač, J. Holub, J. Hronek et al., Slovník české frazeologie a idiomatiky, Přirovnání 1982, Academia Praha.

těchto šest vlastností, jimiž se frazém vyznačuje:

- diskrétnost – jednotka je tvořena seskupením alespoň dvou komponentů,
- nepravidelnost čili anomálie,
- nemodelovost – odpovídá jedinečnosti,
- ustálenost – obvyklý výskyt komponentů ve stejné jednotce,
- rekurentnost – opakovaný výskyt
- reprodukovatelnost – vznikají nové frazémy, jiné však zastarávají.

S těmito vlastnostmi se v zásadě shodují i některé italské studie, jako například F. Casadei ve své knize *Metafora ed espressioni idiomatiche*¹⁶, kde uvádí, že z hlediska formálnosti lze definovat frazém jako „ustálenou jednotku, která je tvořená minimálně dvěma komponenty, jejichž kombinace se vyznačuje jistou anomálností“ (1996: 13).

Zastavíme-li se u fenoménu anomálie, je nutné poznamenat, že zejména F. Čermák (2007: 30-31) se na tento fenomén zaměřuje detailněji a zkoumá jej do hloubky. Uvádí, že „nemá-li daná kombinace anomálii žádnou, není to frazém.... Zatímco pravidelné analogické kombinace jsou v jazyce opřeny o sémantická a formální pravidla a umožňují relativně neomezeně tvořit nové a nové kombinace. Anomální frazeologické kombinace jsou vždy jedinečné a omezené (absolutně, někdy jen na několik málo jasných členů)“. Tím je myšleno, že žádný z komponentů frazému nejde variovat jinak a nahrazovat ho za analogicky jiný ve stejné funkci či významu. Z výše uvedeného vyplývá nemožnost paradigmatické záměny, kterou lze ověřit komutačním testem. Jako příklady vymyšlených nefrazémových variací k frazémům zde Čermák uvádí např. mít z něčeho lehkou/obtížnou hlavu, šesté/třetí kolo u vozu, jak si někdo odestele, tak se položí aj. Zároveň však podotýká, že Řada frazémových komponentů nemá analogickou obdobu vůbec v žádném tvaru (či lemmatu*) v pravidelném jazyce a vyskytuje se pouze ve frazeologii.

Další z vlastností frazému, kterou zmiňují studie v obou jazycích a je tedy vhodné ji

---

¹⁶ Casadei, F.: *Metafora ed espressioni idiomatiche. Uno studio semantico sull'italiano*, Bulzoni, Roma 1996

detailněji rozvést je ustálenost. Tento fenomén úzce souvisí s ambiguitou, která již byla dříve zmíněna. Je zapotřebí si ujasnit dva úhly pohledu na tentýž termín. Rozlišujeme zde ustálenost formální a ustálenost lexikální. Stálost formální představuje syntaktickou nepřemístitelnost komponentů frazému (to lze provádět pouze výjimečně). Jako příklad je možné uvést termín *zampe di gallina* (muří noha), který můžeme chápat doslovně jako část těla kura domácího, či tak můžeme označit nevzhledné písmo či podpis.

4. *Specifika somatických idiomů*

Jelikož v češtině jsou somatické idiomatické výrazy velmi běžné, předpokládám, že se podaří nalézt poměrně velkou skupinu italských spojení, jež budou mít při překladu do českého jazyka totožnou formu a bude se tedy jednat o stoprocentní ekvivalent. Cílem analytické části tak bude mimo jiné tento předpoklad potvrdit či vyvrátit.

Čermák uvádí, že téma somatických frazémů a idiomů je ve frazeologii a idiomatice převládající, dokonce je zastoupeno více, než téma „zvířecích“ a „rostlinných“ frazémů a idiomů.¹⁷

Metafora je lingvistický fenomén, který je možno pozorovat u všech jazyků světa. Původ samotného názvu pochází ze starořeckého μεταφορά (přenesení). Právě teorie přenosu zde hraje klíčovou roli. „Metafora totiž vzniká tak, že se označení určité skutečnosti v jedné sféře přeneše na skutečnost ve sféře jiné, a to vybudováním vztahu podobnosti mezi těmito dvěma sférami.“¹⁸

Nekula dále uvádí, že lingvistický výzkum metafory (zejména její specifické odvětví, kognitivní lingvistika) je relativní novinkou, neboť metaforu dříve zkoumaly pouze obory jako literární věda, estetika či rétorika. Z hlediska rétoriky byla metafora definována jako „jeden z tropů („obratů“), ve kterém je nahrazení přímého, správného pojmenování nesprávným pojmenováním na základě podobnosti jejich významů (substituční teorie)“

Studium metafor je významnou součástí studia somatických frazémů a idiomů. Velice často v přeneseném významu části těla označují nejrůznější gesta. Tato spojení

---

¹⁷ ČERMÁK, František. Somatický frazém. In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018

¹⁸ NEKULA, Marek. Metafora. In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>

bývají taktéž označovány jako idiomy paralingvistické a mají tedy dva významy – jeden doslovný a taktéž jeden přenesený. Jejich využití spadá nejčastěji do nepřímé řeči.

II. ANALYTICKÁ ČÁST

1. Možnosti překladu idiomů do cizího jazyka

Ve všech jazycích existuje velké množství idiomů. Idiomatická spojení jsou v každém jazyce jedinečná, ustálená slovní spojení, jejichž význam nelze odvodit z jednotlivých slov daného spojení. Protože každý jazyk má svůj vlastní způsob vyjadřování určitých věcí, idiomatické výrazy jsou vždy specifické pro jazyk a kulturu. Výraz v jednom jazyce nemusí existovat v jiném jazyce, nebo se jazyk může velmi lišit výraz vyjadřující stejný význam. To je důvod, proč překlad idiomů může velmi často být problematický.

Je zřejmé, že velké množství idiomatických výrazů je přeložitelné pouze velmi obtížně, neboť v cílovém jazyce nemají doslovný ekvivalent. Problematický je zejména překlad za užití strojových překladů, např. internetových překladačů. „Pokud vezmeme v úvahu kulturní a geografickou koexistenci jazyků, je jasné, že ve vztahu k různým jazykům se vždy vyskytne jiný soubor nepřeložitelných idiomů.“ (Filipec, Čermák, 1985, 191)¹⁹.

Obecně lze říci, že idiomatická spojení jsou určitým „překladatelským oříškem“, neboť překladatel musí disponovat vyšší znalostí jazyka a mnohdy také jistý kulturně-historický souhrn znalostí. Z tohoto důvodu se musíme na problematiku překladu idiomatických spojení zaměřit detailněji s cílem pochopit význam idiomu v originálním

---

¹⁹ Filipec J., Čermák F. (1985), Česká lexikologie, Academia, Praha.

jazyce. Zjistíme, že značná množina idiomů nemusí mít v cílovém jazyce výraz ekvivalentní, aby byla snadno přeložitelná, u mnohých je to ale právě naopak. Například výraz *avere il pollice verde* bychom doslovně přeložili jako „mít zelený palec“, ovšem v češtině je běžný výraz „mít zelené ruce“. Naopak u jiných spojení se neobejdeme bez slovníku, neboť význam daného spojení nelze při doslovném překladu nijak. Příkladem takového spojení může být výraz *non avere peli sulla lingua*. Teorie překladu idiomatických spojení se různí, avšak shoda panuje v tom, že nejméně vhodnou strategií je doslovný překlad, čehož se budu držet i v analytické části práce. Dále je nutné zdůraznit, že použití strojových překladů je nanejvýš nevhodné.

2. Vnitřní formálně – strukturní analýza

V úvodní kapitole analytické části bude provedena analýza vybraného vzorku idiomů na základě jejich postavení v promluvě a podle jejich vnitřní formální struktury, tzn. na základě slovnědruhovité příslušnosti jejich komponentů (dělení dle Čermáka, 2007: 214, viz teoretická část této práce.

Adkolokační výrazy

Verbální:

V + N   *prendere piede, avere orecchio*

V + art + N

Člen neurčitý   *non alzare un dito, non torcere un capello*

Člen určitý   *aprire le mani, leccarsi le dita, stirare le gambe, alzare il gomito,*

V + V + art + N   *far venire la barba*

V + prep + N   *mettere in piedi*

V + prep + art + N   *venire per le mani, non cedere di un pollice, prendersi per i capelli, non esserci con la testa, fatto coi piedi*

V + prep + art + N + agg   *partire col piede giusto/sbagliato*

V + N + prep + N   *mettere mano a qualcosa, tenere qualcuno in pugno, non avere peli su lingua*

V + art + N + prep + N   *avere un diavolo per capello, spaccare un capello*

in quattro,

V + art + N + prep + art + N	mettere le mani sul fuoco, mettere i piedi nel piatto, darsi la zappa sui piedi, cercare il pelo nell'uovo, mettersi le mani nei capelli
V + art + agg + N	avere una bella mano
V + art + N + agg	avere il pollice verde, avere le orecchie lunghe, avere la bocca buona, avere la bocca cattiva
V + prep + N + agg	restare a mani vuote
V + prep + agg + N	spargere a piene mani
V + agg + prep + N	essere lesto di mano, essere largo di mano
V + Adv + prep + N	avere tanto in mano,
V + Adv + art + N	nascondersi dietro un dito

Nominální:

N + prep + N

DI lavata di testa, zampe di gallina

A gomito a gomito, spalla a spalla, testa a testa

N + agg mano nera, mani bucate

1.1.3 Modifikační:

Prep + N + prep + N a mano a mano

1.2 Propoziční

A caval donato non si guarda in bocca. Chi non ha testa abbia gambe. Chi non apre la bocca, non le piove dentro.

2. Imperativně – vokativní

Le mani a casa!

3. TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA

V této kapitole představím možnosti překladu vybrané množiny italských idiomů do českého jazyka.

Překlad idiomů je zpravidla ovlivněn kontextem, ve kterém je daný idiom použit. Proto musíme počítat s tím, že v různých kontextech bude tentýž idiom pravděpodobně přeložen odlišně. Nelze tedy na základě jednoho kontextu determinovat jediný univerzální vhodný překlad, který by byl použitelný v libovolném kontextu.

Z hlediska míry ekvivalence je možné idiomy rozdělit do následujících šesti skupin, jak uvádí ve své bakalářské diplomové práci M. Kováčová (2012: 26-27)²⁰:

1. Idiomy, které **mají** v češtině **doslovný ekvivalent**;
2. Idiomy, které v češtině sice **mají doslovný ekvivalent, častěji se však používá jiný výraz**;
3. Idiomy, kterým v českém jazyce odpovídá idiomatické spojení obsahující **název jiné části těla** než v italském jazyce;
4. Idiomy **polysémní**, jejichž význam, a tudíž i překlad, se mění dle kontextu, v jakém jsou použity – míra ekvivalence je v tomto případě různá – existují zde doslovné ekvivalenty, ale zároveň výrazy, které v češtině postrádají idiomatické vyjádření;
5. Idiomy, jejichž český ekvivalent **neobsahuje žádný název** části těla;

---

²⁰ Kováčová M., Italské frazeologismy obsahující názvy zvířat a jejich české ekvivalenty, URO FF JU, 2012

6. Idiomy, které v českém jazyce **nemají ekvivalentní vyjádření**, tedy je zapotřebí při překladu použít jiné než frazeologické vyjádření.

Je zjevné, že toto rozdělení je pouze orientační, neboť některé idiomy se nacházejí na pomezí dvou skupin. Jelikož cílem translatologické analýzy je nejen určit míru ekvivalence při překladu, ale zejména představit možnosti a strategie překladu do českého jazyka, přijde mi vhodnější pro analýzu použít rozdělení na základě způsobu překladu dle britské lingvistky Mony Baker (1992)²¹. Na základě použité překladatelské strategie bude vzorek rozdělen do následujících čtyř skupin:

1. Použití idiomu **stejného významu a formy** – pro překlad je použit výraz, který se skládá ze stejných lexémů či jejich ekvivalentů
2. Použití idiomu s **odlišnou formou, ale stejným významem** – v cílovém jazyce je použit výraz, který má shodný význam, ale je formálně modifikovaný
3. **Parafrázování** idiomu – při překladu velmi častá metoda, dochází k opisu či náhradě jinou formou, cílový překlad tedy neobsahuje idiom
4. **Vynechání** idiomu – tento postup je možný, pokud nelze uplatnit ani jeden z výše vyjmenovaných postupů

Toto rozdělení je komunitou lingvistů přijímáno velmi kladně a většina studií i samotných překladů z něj vychází.

---

²¹ Baker M., In Other Words (A Coursebook on Translation), 1992

4. ANALÝZA VZORKU SPOJENÍ

Na úvod je zapotřebí předeslat, že ani rozdělení na základě použité translátologické strategie není zcela přesné, neboť má práce se zaměřuje pouze na překlad vybraného vzorku idiomů, často vytržených z kontextu. Při překladu konkrétního díla by bylo zapotřebí způsob překladu zvážit důkladněji.

Zdrojem vzorku idiomatických spojení byl ve značné míře elektronický slovník *Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*²², avšak mnoho idiomů jsem postupem času nashromáždil i z jiných zdrojů, např italsko-českého překladového slovníku *Lingea*, a rozhodl jsem se je pro analýzu použít. Vybraný vzorek celkem obsahuje 118 idiomatických spojení. K pochopení významu daných spojení byl v případě potřeby využit online korpus *InterCorp*²³ a dále také online italské výkladové slovníky jako *Dizionario Internazionale*²⁴ nebo *Dizionario Corriere*²⁵ nebo již výše zmíněný překladový slovník *Lingea*.

Pro potřeby této práce jsem použil italský *InterCorp verze 12*, zveřejněný v roce 2019. Tato verze je dostupná ve 40 cizích jazycích s celkovým počtem 1533,7 milionů slov.

---

²² Zingarelli N. (2011), *Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*, CD-ROM. Zanichelli, Bologna.

²³ <https://kontext.korpus.cz/>

²⁴ <https://dizionario.internazionale.it/>

²⁵ <https://dizionari.corriere.it/>

4.1. Použití idiomu stejného významu a formy

Do této skupiny řadíme takové idiomy, které mají svůj prakticky doslovný český ekvivalent a totožný překlad, který je zpravidla neměnný s ohledem na kontext. Do této skupiny se řadí: *mano nera* – černá ruka, *notizia di prima mano* – zpráva z první ruky, *mani pulite* – čisté ruce, *a portata di mano* – na dosah ruky, *La mano di Dio* – Boží ruka, *essere nelle mani di qualcuno* – být v něčích rukou, *stendere la mano* – natahovat ruku, *mettere la mano sul fuoco* – dát ruku do ohně, *tenere qualcuno in pugno* – držet někoho v hrsti, *avere qualcosa in pugno* – mít něco v hrsti, *non muovere un dito a favore di qualcuno* – nepohnout pro někoho ani prstem, *essere con una piede nella fossa* – být jednou nohou v hrobě, *con le mani e coi piedi* – rukama nohama, *rimettersi in gamba* – znovu se postavit na nohy, *con la coda fra le gambe* – s ocasem mezi nohama, *voltare le spalle a qualcuno* – obrátit se k někomu zády, *ridere alle spalle di qualcuno* – smát se někomu za zády, *curvare la schiena* – ohnout hřbet, *a mezza bocca* – na půl úst/huby, *togliersi il pane dalla bocca* – utrhovat si chléb od úst, *mettere in bocca a qualcuno* – vložit někomu něco do úst, *per un pelo* – o chlup, *avere il naso all'insù* – mít nos nahoru, *non vedere più in là del proprio naso* – nevidět si dál než na špičku nosu, *anche i muri hanno orecchi* – také stěny mají uši, *sbattere la testa contro il muro* – mlátit hlavou do zdi, *mettere le corna a qualcuno* – nasadit někomu parohy, *portare le corna* – nosit parohy, *fare le corna* – ukázat paroháče, *serpe sul seno* – had na prsou, *il braccio della legge* – ruka zákona, *braccio destro* – pravá ruka, *mostrare i denti* – cenit zuby, *avere due facce* – mít dvě tváře, *aprire gli occhi* – otevřít oči, *avere qualcosa nel sangue* – mít něco v krvi, *viso pallido* – bledá tvář, *aprire la bocca* – otevřít pusou, *chiudere la bocca* – zavřít pusou, *restare a bocca aperta* – zůstat s otevřenou pusou, *scappare di bocca* – vyklouznout z pusy (např. nevhodný komentář), *sognare ad occhi aperti* – snít s otevřenýma očima, *dare un occhio a qualcosa* – hodit na něco očko (např.

rychle si přečíst), *sgranare gli occhi* – vyvalit oči (údivem), *avere in testa/avere in mente* – mít něco v hlavě (myslet na něco, plánovat), *aprire il cuore* – otevřít srdce, *stringere il cuore* – sevřít srdce, *spezzare il cuore* – zlomit srdce, *avere le orecchie lunghe* – mít dlouhé uši (vždy slyšet, o čem ostatní mluví), *a mani vuote* – s prázdnýma rukama, *essere pelle e ossa* – být kost a kůže, *stare alle calcagna* – být v patách.

Některé idiomy se liší pouze malými modifikacemi, například:

- použitím **zdrobněliny** - *non torcere un capello a qualcuno* – nezkřivit nikomu ani vlásek
- použitím **hovorového výrazu** - *in piedi* – na stojáka
- **přidáním přídavného jména** - *dare una mano a qualcuno* – podat někomu pomocnou ruku
- **použitím jiného přídavného jména** - *essere la lunga mano di qualcuno* – doslovný překlad by byl „být dlouhá ruka někoho“, v češtině se ovšem užívá spojení „být prodloužená ruka někoho“

Dále například výraz *partire col piede giusto/sbagliato* bychom přirozeněji přeložili jako vykročit pravou/levou nohou namísto vykročit správnou/špatnou nohou, ovšem lze říci, že v tomto případě je překlad motivován hlavně citem a osobní preferencí překladatele. Nutno dodat, že italština používá také idiomatické spojení *partire col piede destro*, avšak tento výraz není tak frekventovaný.

Do této skupiny bych zařadil také výraz *avere ancora il latte alla bocca* – mít ještě mléko na bradě, ačkoli v češtině se používá sloveso *téci* a překlad zasazený do kontextu by tedy pravděpodobně zněl „ještě mu teče mléko po bradě.“ Podobně marginální rozdíl je vidět také v příkladu *a caval donato non si guarda in bocca* – darovanému koni se nekouká do pusy. Rodilý český mluvčí si jistě vybaví přísloví „darovanému koni na zuby nehleď.“

4.2. Použití idiomu s odlišnou formou, ale stejným významem – v cílovém jazyce je použit výraz, který má shodný význam, ale je formálně modifikovaný.

Do této skupiny řadíme taková idiomatická spojení, která sice v češtině ekvivalent, ale nikoli doslovný. U této skupiny idiomů hraje při překladu velkou roli kontext, ve kterém se dané spojení nachází a nepochybně také osobní preference, na které mohou mít vliv i různé kulturní faktory jako např. „regionální příslušnost“.

Například výraz *essere con le spalle al muro*, který bychom doslovně přeložili jako „být zády ke zdi“, obvykle se v češtině používá „být přitlačen ke zdi“, avšak čtenější je použití spojení „být zahrán do kouta“.

Podobným případem je také spojení *gonfiare la testa* – hustit do hlavy. Toto spojení bychom pravděpodobněji přeložili jako „hučet do někoho/někomu do hlavy“ či „valit klíny do hlavy“, případně „oblbovat řečmi“.

U tohoto příkladu bude pravděpodobně překlad silně ovlivněn osobními preferencemi a kreativitou překladatele.

Dále můžeme zmínit výraz *toccare il cuore* – chytnout za srdce, který bychom mohli definovat jako knižní a v běžném jazyce běžně nepoužívaný. Mluvíci by pravděpodobně použil výrazy jako „dostalo mě to“ spíše než „chytlo mě to za srdce“.

Do této skupiny můžeme zařadit také následující výrazy, které obsahují v češtině název jiné části těla:

- *non ha né capo né coda* – nemá to ani hlavu ani ocas (nemá to hlavu ani patu)
- *avere il pollice verde* – mít zelené palce (mít zelené ruce)
- *avere le braccia lunghe* – mít dlouhé paže (mít dlouhé prsty)

- *cadere in bocca al nemico* – padnout do pusy nepřítele (padnout do rukou nepřítele)
- *averne fin sopra i capelli* – mít toho až nad vlasy (mít něčeho až nad hlavu, v italštině se řídčeji používá také výraz *averne fin sopra la testa*)

Dalším výrazem, který lze v češtině vyjádřit za pomoci idiomu obsahujícího název jiné části těla by bylo spojení *avere la coda di paglia*, jež bychom doslova přeložili jako „mít slaměný ocas“. Používá se v případech, kdy o někom tvrdíme, že nemá čisté svědomí, případně něčeho lituje apod. V češtině bychom našli podobný idiom ve spojení „mít máslo na hlavě“, které ovšem není zcela ekvivalentní a není tedy možné použít ve všech případech.

Jedná se o polysémní idiom a z tohoto důvodu zde uvedu dvě možnosti překladu pasáže díla U. Eca²⁶:

In quei giorni le ho raccontato tutto il Piano, finito nei suoi minimi particolari. Lei sapeva della malattia di Diotallevi, e io mi sentivo la coda di paglia, come se avessi fatto qualcosa che non dovevo, e cercavo di raccontarlo per quel che era, solo un gioco di bravura.

Př. 1: *V té době jsem jí řekl celý plán až do nejmenších detailů. Věděla o Diotalleviho nemoci a já jsem **měl máslo na hlavě**, jako bych udělal něco, co jsem neměl, a snažil jsem se to říct, jak to je, jen hra dovedností.*

Př. 2: *V té době jsem jí řekl celý plán až do nejmenších detailů. Věděla o Diotalleviho nemoci a já jsem **neměl čisté svědomí**, jako bych udělal něco, co jsem neměl, a snažil jsem se to říct, jak to je, jen hra dovedností.*

Další příklady idiomů s odlišnou formou:

tirare le orecchie a qualcuno – vytahat někoho za uši, v čj běžnější dát někomu za uši (pokárat ho),

mettere la testa a posto – jít do sebe, (srovnat si věci v hlavě, polepšit se)

andare a braccetto – jít ruku v ruce (být zajedno)

storcere il naso – zkrivit nos (v češtině bychom použili výraz ohrnovat nad něčím nos)

---

²⁶ Eco, Umberto, *Il pendolo di Foucault*

essere largo di mano – mít štedrou ruku (*být velkorysý/štedrý*)
alzare gli occhi al cielo – zvednout oči k obloze (v čj ekvivalent obracet oči v sloup)
leccarsi le labbra – olizovat si rty (mít boule za ušima)
Tenere il piede in due staffe – mít nohu ve dvou třmenech (sedět na dvou židlích)
Mettere i piedi sul collo a qualcuno – dát někomu nohy na krk (dát někomu nůž na krk)
Stirare le gambe – natáhnout nohy (natáhnout bačkory)
Alzare il gomito – pozvednout loket (mít splávek, přihnout si)
Cercare il pelo nell'uovo – hledat chlup ve vejci (být puntičkář)
Tirare con i denti – tahat za zuby (vypotit ze sebe něco, vymáčkout se)
Avere qualcuno sulle corna [mít někoho na paroží] – mít na někoho spadeno

Podobným případem je také spojení *leccarsi le dita* – olizovat si prsty. Také toto spojení se v přeneseném významu v běžné mluvě českého jazyka nepoužívá. Ekvivalentním výrazem v českém jazyce je spojení „mít boule za ušima“ a tento výraz bychom tedy mohli zařadit do následující skupiny idiomů.

Další přísloví, které můžeme zařadit do této skupiny je spojení *chi non ha testa abbia gambe* – kdo nemá hlavu, má nohy. V češtině bychom jako ekvivalent použili výraz „co není v hlavě, musí být v nohách“

Chi non apre bocca, non la piove dentro – kdo neotevře pusy, nenaprší mu do ní. V češtině bychom mohli použít např obrat „kdo nic nedělá, nic nezkaží.“

Velice zajímavý je příklad *non cedere di un pollice* – neustoupit ani o palec, který se v českém jazyce liší pouze užitím jiné měrné jednotky a sice pídě, česká „verze“ spojení by tedy zněla „neustoupit ani o píd.“ Zde se tedy potvrzuje, že idiomy jsou jednou z forem uchování slovní zásoby, která v praktickém jazyce nemá jinak využití.

Jako další příklad bych uvedl nominální výraz *gomito a gomito*, který bychom v závislosti na kontextu mohli přeložit „loket na loket“, případně také „rameno na rameno“ či „hlava na hlavě.“ Osobně bych se vzhledem k významu klonil k poslední

zmíněné variantě, případně jej lze přeložit bez využití idiomatického spojení „natěsno“.

Podobným případem je další verbální výraz *toccare il cielo con un dito*, který bychom doslovně přeložili jako „dotknout se prstem nebes“. V českém jazyce bychom pravděpodobně vynechali název části těla a použili prostý výraz „dotknout se nebe“, vhodnější by ovšem bylo použití spojení „dosáhnout vrcholu blaha“ či pouze „dosáhnout vrcholu“.

Dalším případem je výraz *tenere in piedi* [držet na nohou], který bychom do češtiny mohli přeložit pomocí spojení „držet při životě“, avšak v tomto případě není překlad za pomoci idiomu zcela přesný a proto by bylo lepší použít např. obrat „udržovat v chodu“

Dále můžeme do této skupiny také zařadit výraz *non esserci con la testa*. Místo doslovného překladu „nebýt zde hlavou“ bychom pravděpodobně řekli „být mimo“ či „být duchem nepřítomen“.

Non avere peli sulla lingua [nemít chlupy na jazyku] znamená, že někdo mluví naprosto upřímně, svobodně, či bez ohledu na to, co si ostatní myslí. V češtině bychom našli hned několik idiomatických spojení, která jsou ekvivalentní k výše uvedenému, např. „mluvit tak, jak mi zobák narostl“, „mluvit bez skrupulí“ či „nebrat si servítky“.

4.3. Parafrázování idiomu – při překladu velmi častá metoda, dochází k opisu či náhradě jinou formou, cílový překlad tedy neobsahuje idiom

Některá italská idiomatická spojení nemají v češtině ekvivalentní výraz a je tedy zapotřebí je přeložit jinak než za pomoci idiomu.

Například pro spojení *lavata di testa* znamená druh rozpravy, který bychom do češtiny pravděpodobně přeložili za pomoci hovorových výrazů „sprd’an“, „kartáč“ nebo „seřvání“. Tyto výrazy ovšem samy o sobě nejsou idiomy, neboť postrádají více než

jeden komponent, jedná se tedy pouze o hovorové výrazy popisující danou činnost.

Například spojení *zampe di gallina* – muří noha, může znamenat nečitelné písmo – zde bychom našli shodný český ekvivalent ve spojení „muří noha“

Dále toto spojení může být použito jako pojmenování pro oční vrásky – pro tento význam neexistuje v současné češtině idiomatické spojení. Z toho vyplývá, že toto spojení se řadí do skupiny polysémních idiomů.

Příklad překladu:

*A Monsieur Delatour gli anni davano invece un tocco di fascino, come succede a volte agli uomini che non sono bellissimi: tempie argentate, rughe e zampe di gallina attorno agli occhi, abbronzatura leggera, occhi azzurri.*²⁷

Panu Delatourovi roky dávaly místo toho nádech kouzla, jak se někdy stává mužům, kteří nejsou příliš krásní: stříbřitá hlava, vrásky kolem očí, mírné opálení, blankytné oči.

Dalším příkladem je spojení *mani bucate* – dřeváky, které má v italštině význam být rozhazovačný, neschopný zacházet s penězi. Ačkoli v češtině existuje idiomatické spojení „mít dřeváky“, má úplně jiný význam. V českém jazyce by spojení „dřeváky“ značilo spíše jistou nešikovnost – člověku, který má dřeváky, často padají věci na zem.

Idiomatické spojení *prendere/prendersi qualcosa sulle spalle* označuje obdobné české spojení „mít/nést na ramenou (na bedrech) odpovědnost“.

Pokud však v tomto spojení změníme sloveso a použijeme výraz *avere qualcosa alle spalle*, významově se přiblížíme českému výrazu „mít něco za sebou“.

V případě, že má spojení formu *avere anni sulle spalle*, mluvíme o někom nebo o něčem velmi starém.

---

²⁷ Tabucchi, Antonio: Il gioco del rovescio

Jako další příklad bych uvedl nominální výraz *gomito a gomito*, který bychom v závislosti na kontextu mohli přeložit „loket na loket“, případně také „rameno na rameno“ či „hlava na hlavě.“ Osobně bych se vzhledem k významu klonil k poslední zmíněné variantě, případně jej lze přeložit bez využití idiomatického spojení „natěsno“.

Dalším příkladem spojení, které nelze vyjádřit v češtině za pomoci somatického idiomu, je spojení *Che barba!* Toto spojení označuje vskutku silný pocit nudy. V tomto a podobných případech je vhodné zvážit vložení jiného slovního druhu (případně jejich kombinace) pro zdůraznění výrazu a posunutí konotace na úroveň původního jazyka. Výsledný překlad by tak mohl znít „To je ale nuda!“ nebo „To je hrozná nuda!“.

Mettere le mani avanti je spojení, které bychom v italštině použili v situaci, kdy je nutné něčemu předcházet, dávat si na něco pozor (dát před sebe ruce, jinak se potlučeme). Jedná se o situace, které mohou být nebezpečné či jinak nepříjemné, mohou skončit kritikou na naši osobu. V případě tohoto spojení mi přijde vhodné zvážit překlad pomocí opisu – např. „je zapotřebí mít se na pozoru“.

Dalším příkladem spojení, které nelze vyjádřit v češtině za pomoci somatického idiomu, je spojení *Che barba!* Toto spojení označuje vskutku silný pocit nudy. V tomto a podobných případech je vhodné zvážit vložení jiného slovního druhu (případně jejich kombinace) pro zdůraznění výrazu a posunutí konotace na úroveň původního jazyka. Výsledný překlad by tak mohl znít „To je ale nuda!“ nebo „To je hrozná nuda!“.

Mettere le mani avanti je spojení, které bychom v italštině použili v situaci, kdy je nutné něčemu předcházet, dávat si na něco pozor (dát před sebe ruce, jinak se potlučeme). Jedná se o situace, které mohou být nebezpečné či jinak nepříjemné, mohou skončit kritikou na naši osobu. V případě tohoto spojení mi přijde vhodné zvážit překlad pomocí opisu – např. „je zapotřebí mít se na pozoru“.

Dalším příkladem spojení, jež nelze přeložit do češtiny za pomoci idiomu, je výraz *andarci con i piedi di piombo* [jít tam s olověnými nohama], označující extrémní

opatrnost.

Toto spojení je typickým příkladem, kdy je možností při překladu hned několik, včetně možnosti **spojení z textu vypustit**, je-li ve zbývajícím textu význam idiomu obsažen.

Jako příklad zde uvedu pasáž z díla U. Eca²⁸ a její možné překlady do češtiny.

*Sono incerto su tutti i contributi sulla massoneria. Il signor Garamond mi ha raccomandato di **andare coi piedi di piombo**, non vuole immischiarsi nelle diatribe tra i diversi riti. Però non trascurerei questo sul simbolismo massonico nella grotta di Lourdes.*

*Př. 1.: Nejsem si jistý všemi příspěvky na zednářství. Pan Garamond mi doporučil **být opatrný**, nechce se vměšovat do debat mezi různými obřady. Ale nezanedbával bych zednářskou symboliku v Lurdské jeskyni.*

*Př. 2.: Nejsem si jistý všemi příspěvky na zednářství. Pan Garamond mi doporučil **nemontovat se do toho**, nechce se vměšovat do debat mezi různými obřady. Ale nezanedbával bych zednářskou symboliku v Lurdské jeskyni.*

Na tomto příkladu je možné demonstrovat, že v některých případech je lepší dané idiomatické spojení přeložit za pomoci opisného tvaru, neboť snažit se za každou cenu najít překlad za pomoci idiomu je nejen neefektivní, ale zejména také nepřesné, neboť daný idiom má jinou konotaci a není tedy ekvivalentní.

Další příklady:

essere lesto di mano – mít hbitou ruku (umět krást)

spaccare il capello in quattro – rozčtvrtit vlas (význam tohoto spojení je „být puntičkář“, zde by se dalo uvažovat o zařazení do 2. skupiny)

avere un diavolo per capello – doslova „mít ďábla ve vlasech“, je nutné opsat pomocí např. mít mnoho starostí, mnoho problémů nebo také být velmi nervózní, podrážděný

fatto coi piedi – uděláno nohama, ve smyslu nekvalitně odvedené práce

avere la puzza sotto il naso – mít smrad od nosem, ve smyslu být nafoukaný (povýšený)

arrivare al cuore – přijít k srdci, znát někoho intimně, důvěrně

a mano a mano – ruku v ruce (ve smyslu postupně)

avere la bocca buona – mít dobrou pusu (mít dobrý pocit v ústech po konzumaci pokrmu)

---

²⁸ Eco, Umberto: Il pendolo di Foucault

avere la bocca cattiva – mít špatnou pusou (mít špatný pocit v ústech po konzumaci pokrmu)

mettere in ginocchio – dát ke kolenu (popisuje stav velmi vážného zhoršení) – zde se dá uvažovat o zařazení do čtvrté skupiny

4.4. Vynechání idiomu – tento postup je možný, pokud nelze uplatnit ani jeden z výše vyjmenovaných postupů

Některá italská idiomatická spojení nemají v češtině ekvivalentní výraz a je tedy zapotřebí je přeložit jinak než za pomoci idiomu.

Spojení *braccio di mare* (mořská paže) označuje přírodní mořský „kanál“, nejčastěji úžinu či průliv. V českém jazyce jsem nenalezl ani zdaleka podobný výraz, což mi přijde vzhledem k rozdílné geografii logické.

Výraz *avere le ali ai piedi* (mít křídla na nohou) označuje velmi rychlou chůzi

Girarsi i pollici (otáčet palce) je idiomatické spojení, které vyjadřuje neaktivitu. V tomto případě by byl překlad zřejmě výrazně ovlivněn kontextem a kreativitou překladatele, jako příklad si dovoluji uvést překlad věty *Non restare lì seduto a girarti i pollici!* – „Nesed' tu jako pecka!“

5. *Shrnutí translátologické analýzy*

Po provedení translátologické analýzy můžeme říci, že idiomatická spojení, která obsahují název části těla, mají ve vztahu v češtině **různou míru ekvivalence**. Značná část vzorku zkoumaných idiomů má v češtině doslovný ekvivalent. Při analýze jsem se potýkal s řadou problémů. Velké množství idiomů se vyskytuje v několika variacích, proto bylo nutné zvolit jednu „univerzální“, která se vyskytuje nejběžněji. Velmi časté jsou například změny určitého a neurčitého členu.

Dalším problémem bylo ověřování kontextu použití vybraných idiomatických výrazů v korpusu *InterCorp*, kde se často nepodařilo spojení vyhledat a pokud ano, výskyt daného spojení byl zcela nedostatečný pro určení kontextu a tedy odvození významu daného spojení. *InterCorp* poskytl omezený vzorek vět ukazujících idiomy v kontextu, velice často se jednalo např. o titulkové texty, v nichž význam neodpovídal skutečnému významu idiomu. Výjimkou bylo několik v italštině a češtině identických spojení, kde byl jejich význam již od počátku zcela zjevný. Z toho vyplývá, že bylo nutné se velmi často uchýlit k průzkumu italských výkladových slovníků, které zpravidla k vyřešení problému pomohly. Italsko-český slovník *Lingea* naopak nabídl velmi omezený počet spojení, avšak domnívám se, že vzhledem ke složitosti problematiky byl i tak cenným pomocníkem.

Co se týče rozvrstvení výrazů do skupin dle využitého způsobu překladu, je nutno poznamenat, že drtivá většina spojení má v češtině ekvivalentní výraz. Dokonce nadpoloviční většina výrazů, celkem 60 ze zkoumaného vzorku 118 spojení, má v českém jazyce stoprocentní ekvivalent, který obsahuje stejný název části těla, jako v italštině. Druhé skupině, kterou můžeme taktéž překládat za pomoci idiomu, avšak

odlišné formy, náleží 34 idiomů. Naprostou menšinu pak tvoří třetí a čtvrtá skupina, kam jsem zařadil 21, respektive 3 výrazy.

V souvislosti s rozdělením dle využití metody překladu je nutné opět zdůraznit, že se jedná o rozdělení přibližné, respektive návrh a zamyšlení, jak by bylo možné idiomy překládat. Při překladu konkrétního díla by bylo zapotřebí důkladnější analýzy a je velmi pravděpodobné, že značná část spojení by byla přeložena jinak.

To však nic nemění na faktu, že ekvivalentních somatických idiomů se vyskytuje v italštině a češtině značné množství. Tento fenomén je možné vysvětlit faktem, že užití daných částí těla bývá obdobné nezávisle na jazyku a kultuře. Co se týče výskytu jednotlivých částí těla, zde je třeba zmínit, že četnost nemá žádnou souvislost s tím, o jak důležitý orgán těla se jedná. Nejčtenější výskyt byl zaznamenán u pojmenování *mano, testa, bocca, piede*.

Ačkoli jsem již v teoretické části práce předeslal, že je možné očekávat vysoký výskyt idiomatických spojení, které budou mít při překladu do češtiny absolutní ekvivalent, je výskyt takových výrazů možná až překvapivě vysoký. Jak jsem již částečně nastínil, mohou zde hrát roli různé aspekty. V první řadě se jedná o funkci somatických idiomů, která je v obou jazycích totožná – často popisují gesta, postoje a stavy. Dále považuji za vhodné se zamyslet nad jejich původem. Je vsutku vysoce pravděpodobné, že idiom v jednom jazyce mohl vzniknout překladem z jazyka druhého. Překlad italských děl do češtiny považuji za pravděpodobnější variantu, neboť má přeci jen v českých zemích již letitou tradici, jejíž počátky korelují s dobou, kdy velká část idiomů vznikala.

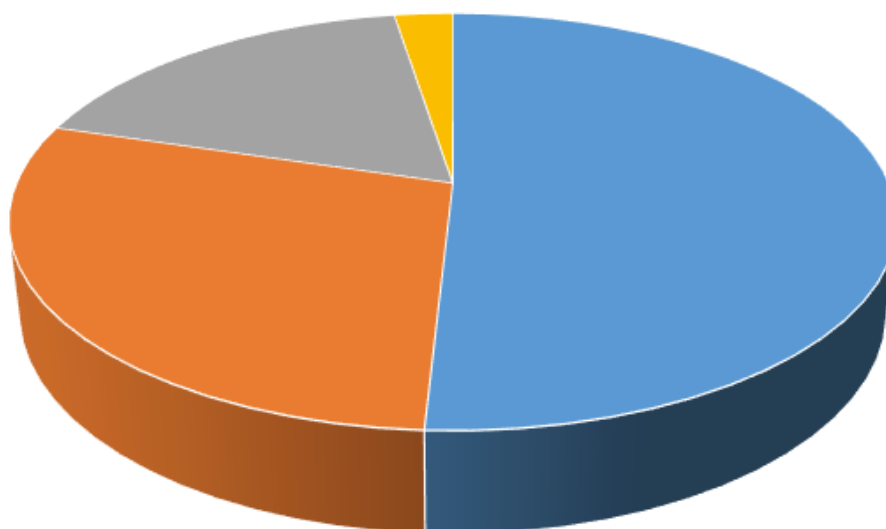
Případnou alternativou pak mohou být překlady třetího jazyka, který, ač se jeví spíše jako moderní fenomén, je naopak zdrojem letitým, který má svůj původ už v antice. Jako příklad je možné uvést pojmy jako „Pandořina skříňka“, který odkazuje na antický epos. Obecně je tedy možné říci, že zdrojovými jazyky pro češtinu byly nejprve latina a řečtina, později zejména angličtina (již od doby Shakespeara), němčina a románské jazyky.

5.1. Graf zastoupení využití použité překladačské metody

Použitá metoda při překladu

- Použití idiomu stejného významu a formy
- Použití idiomu s odlišnou formou, ale stejným významem
- Parafrázování idiomu
- Vynechání idiomu

6. *Postupy při překladu*

Dle Mony Baker (1992)²⁹ se při překladu idiomů často objevují dva hlavní problémy:

1. Schopnost správně rozpoznat a interpretovat idiom:
  - a) „Některé idiomy jsou zavádějící; vypadají průhledně, protože nabízejí rozumný doslovný výklad a jejich idiomatické významy nemusí být v okolním textu nutně signalizovány. Velké množství idiomů pravděpodobně ve všech jazycích má jak doslovný, tak i idiomatický význam.“
  - b) „Idiom ve zdrojovém jazyce může mít v cílovém jazyce velmi blízký protějšek, který vypadá podobně na povrchu, ale má úplně nebo částečně odlišný význam.“
2. Problémy spojené s vykreslením různých aspektů významu, které idiom nebo fixní výraz přináší do cílového jazyka:
  - a) „Idiom nebo fixní výraz nemusí mít v cílovém jazyce ekvivalent. Jeden jazyk může vyjádřit daný význam pomocí jediného slova, jiný jej může vyjádřit pomocí transparentního pevného výrazu, třetí jej může vyjádřit pomocí idiomu atd. (...) Stejně jako jednotlivá slova mohou být idiomy a fixní výrazy specifické pro kulturu.“
  - b) „Idiom nebo fixní výraz může mít podobný protějšek v cílovém jazyce, ale jeho kontext použití se může lišit; dva výrazy mohou mít například různé konotace nebo nemusí být pragmaticky přenosné.“
  - c) „Ve zdrojovém textu může být použit idiom současně v jeho doslovných i idiomatických smyslech. Pokud idiom cílového jazyka neodpovídá idiomu

---

²⁹ Baker M., *In Other Words (A Coursebook on Translation)*, 1992

zdrojového jazyka jak formou, tak významem, nelze na cílovém textu úspěšně reprodukovat hru na idiomu. “

d) „Samotná konvence o používání idiomů v písemném projevu, kontexty, ve kterých mohou být použity, a jejich četnost použití se mohou lišit ve zdrojovém a cílovém jazyce.“

Při překladu idiomatických spojení, která nemají v češtině doslovný či jednoznačný ekvivalent, musíme brát v potaz zejména jazykový styl a kontext, ve kterém se dané spojení vyskytuje.

Vhodnými překladatelskými postupy, kterými je možné idiom převést do cílového jazyka, jsou například:

- a) substituce: smysl idiomu je možné vyjádřit jiným výrazem
- b) explicitace: neboli způsob vyjádření smyslu idiomu pomocí pravidelného jazyka, tj. pomocí opisu
- c) redukce, tj. idiom úplně z textu vypustit, ale pouze v případech, kde to neovlivní smysl sdělení
- d) kompenzace, tedy použití jiného idiomu na jiném místě v textu

Kombinace těchto strategií by měla vést k přesnému a rovnému a ucelenému překladu, který ovlivňuje čtenáře zhruba stejným způsobem jako text původní. Vyžaduje však hlubokou znalost obou jazyků i jejich kulturního zázemí.

Překlad idiomů je pro překladatele pravděpodobně nejsložitějším a nejproblematičtějším úkolem. Je tomu tak z důvodu, že může velmi obtížné idiom odhalit. Pro někoho, kdo nemá dostatečné znalosti a zaměřuje se pouze na význam jeho jednotlivých komponentů, je to prakticky nemožné. Mnozí překladatelé se shodují, že překlad idiomů je složitější a náročnější proces, než tlumočení.

Dalším problémem je rovněž pojem ekvivalence. Ta by měla být cílem každého překladu, ovšem jedná se o ne zcela objektivní termín, neboť každý překladatel by v překladu totožného textu vyprodukoval v cílovém jazyce text odlišný. Tento problém se samozřejmě týká i somatických idiomů. Dokonce se týká i těch spojení, která můžeme přeložit pomocí absolutního ekvivalent, neboť i v cílovém jazyce může

existovat více „verzí“ daného spojení.

Obecně je nutné překladu idiomů věnovat zvýšenou pozornost, neboť nevhodné provedení výše zmíněných postupů může způsobit, že idiomatické spojení ztratí některý ze svých typických rysů. To znamená, že idiom by také ztratil původní smysl sdělení. Zejména je nutné dbát na to, aby sdělení neztratilo svou ekonomičnost, především při využití explicitace. Dále je nutno zachovat expresivní a symbolickou složku a v neposlední řadě je nutno ponechat záměrnou dvojznačnost, tedy rozdíl mezi doslovnou a přenesenou variantou idiomu.

ZÁVĚR

Hlavními cíli této bakalářské práce bylo sledovat míru ekvivalence při překladu z italštiny do češtiny a také prezentovat možné postupy při překladu idiomatických spojení.

První část práce slouží jako úvod k tématu. Jsou zde představeny pojmy „frazém“ a „idiom“, jejich vlastnosti a dále jsou prezentovány odlišnosti a spojitosti v českém a italském pojetí.

Ve druhé, analytické části práce, byla představena metodologie analýzy a byly prezentovány možnosti syntaktické manipulace idiomatických spojení.

Nejdůležitější částí této práce je translatologická analýza, kde bylo provedeno rozdělení vybraného vzorku idiomů do čtyř skupin na základě využití překladatelské metody s ohledem na míru ekvivalence při překladu. První skupinu tvoří idiomy, které mají v češtině doslovný ekvivalent. Druhou skupinu tvoří idiomy, které sice mají v češtině ekvivalent, který má ovšem jinou formu. Do třetí skupiny řadíme taková spojení, která je do českého jazyka vhodné přeložit za pomoci opisné vazby. Čtvrtou skupinou jsou pak výrazy, které je možné při překladu zcela vynechat. Hlavní pozornost je zaměřena na představení možných překladatelských postupů, včetně prezentace příkladů. Cílem použitých postupů je zachování ekvivalence při překladu nehledě na to, zda je v cílovém jazyce použit při překladu idiom.

Na základě provedené analýzy jsou prezentovány její výsledky a z toho plynoucí ponaučení, které je možno při překladu idiomů využít. Bylo zjištěno, že velký počet idiomických spojení má v italském a českém jazyce stoprocentní ekvivalent. Taktéž jsou zmíněny jisté nedostatky a úskalí, která byla s prováděnou analýzou spjata.

CONCLUSIONE

Gli obiettivi principali di questa tesi di laurea triennale erano il monitoraggio del grado di equivalenza nella traduzione dall'italiano al ceco e anche la presentazione di possibili procedure per la traduzione di idiomatismi italiani.

La prima parte della tesi serve come introduzione all'argomento. Sono presentati alcuni termini come "frase idiomatica" e "idioma", le loro proprietà sono presentate qui, così come le differenze e le connessioni nei concetti tra concetto ceco e italiano.

Nella seconda parte - parte analitica della tesi, è stata introdotta la metodologia di analisi e sono state presentate le possibilità di manipolazione sintattica degli idiomatismi.

La parte più importante di questo lavoro è l'analisi di traslazionale, in cui un campione di idiomi scelti è stato diviso in quattro gruppi in base al metodo di traduzione utilizzato anche con rispetto al grado di equivalenza nella traduzione. Il primo gruppo è costituito da idiomi che hanno un equivalente letterale in ceco. Il secondo gruppo è costituito da idiomi che hanno un equivalente in ceco che ha una forma diversa. Il terzo gruppo include tali idiomatismi che sono appropriati per tradurre in lingua ceca con l'aiuto delle connessioni che non compongono idiomatismi. Il quarto gruppo sono espressioni che possono essere completamente omesse durante la traduzione.

Sulla base dell'analisi eseguita, vengono presentati i suoi risultati e le possibilità che possono essere utilizzate nella traduzione dei modi di dire. È stato scoperto che un gran numero di idiomatismi ha un equivalente assoluto in italiano e ceco. Vengono inoltre menzionate alcune carenze e insidie associate all'analisi.

L'obiettivo principale è la presentazione di possibili procedure di traduzione, compresa la presentazione di esempi. Lo scopo delle procedure utilizzate è di mantenere l'equivalenza nella traduzione, indipendentemente dal fatto che un linguaggio sia usato nella traduzione nella lingua di destinazione.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Alfieri, G. (1996) ,Modi di dire nell'italiano di ieri e di oggi: un problema di stile Baker M., In *Other Words (A Coursebook on Translation)*, 1992

Cacciari, C., La comprensione delle espressioni idiomatiche. Il rapporto fra significato letterale e significato figurativo, in: *Giornale italiano di psicologia*, n.16, 1989

Cacciari, C., Tabossi, P., *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*, Psychology Press, 2014

Casadei, F., Per una definizione di «espressione idiomatica» e una tipologia dell'idiomatico in italiano,
in: *Lingua e Stile/ a.XXX*, n.2, 1995

Casadei, F.: *Metafora ed espressioni idiomatiche. Uno studio semantico sull'italiano*, Bulzoni, Roma 1996

Čechová, Marie. 1986. *Dynamika frazeologie*. Zveřejněno 30. května 2018. <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6639>.

collettivo

Čermák F., *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, Karolinum, 2007

Čermák F., J. Machač, J. Holub. J. Hronek et al., *Slovník české frazeologie a idiomatiky, Přirovnání* 1982, Academia Praha.

Čermák F., *Frazeologie a frazeografie: autoreferát*, Univerzita Karlova, 1990

ČERMÁK, František. Somatický frazém. In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018, Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/SOMATICKÝ_FRAZÉM

Filipec J., Čermák F. (1985), Česká lexikologie, Academia, Praha.

Kováčová M., Italské frazeologismy obsahující názvy zvířat a jejich české ekvivalenty, URO FF JU, 2012

NEKULA, Marek. Metafora. In: CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>

Vietri, S., On the study of idiomatic expressions in Italian, in: A. Franchi De Bellis and L.M. Savoia (eds.) Sintassi e morfologia della lingua italiana d'uso. Teorie e applicazioni descrittive, (Atti del XVII Congresso della Società di Linguistica Italiana, Urbino 11-13/9/1983), Bulzoni, Roma 1985, 196-202.

Vietri, S., La sintassi delle frasi idiomatiche, in: Studi Italiani di Linguistica Teorica ed Applicata, XIX/1, 1990, p. 133.

CD

Zingarelli N. (2011), Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana, CD-ROM. Zanichelli, Bologna.

Online

<https://dizionario.internazionale.it/>

<https://dizionari.corriere.it/>

<https://slovníky.lingea.cz/italsko-cesky/>

<https://kontext.korpus.cz/>

(<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/idiom>)

Příloha – množina analyzovaných idiomatických spojení

MANO

mano nera,
notizia di prima mano,
mani pulite,
a portata di mano,
la mano di Dio,
a mano a mano,
essere nelle mani di qualcuno,
stendere la mano,
mettere la mano sul fuoco,
essere lesto di mano,
essere largo di mano,
dare una mano a qualcuno,
mettere le mani avanti,
mani bucate,
essere la lunga mano di qualcuno,
a mani vuote,

con le mani e coi piedi,

TESTA

sbattere la testa contro il muro,

avere in testa,

mettere la testa a posto,

gonfiare la testa,

averne fin sopra la testa,

non esserci con la testa.

lavata di testa,

chi non ha testa abbia gambe,

BOCCA

a mezza bocca,

togliersi il pane dalla bocca,

mettere in bocca a qualcuno,

aprire la bocca,

chiudere la bocca,

restare a bocca aperta,

scappare di bocca,

avere la bocca buona,

avere la bocca cattiva,

avere ancora il latte alla bocca,

a caval donato non si guarda in bocca,

cadere in bocca al nemico,

chi non apre bocca, non la piove dentro,

CUORE

aprire il cuore,

stringere il cuore,

arrivare al cuore,

toccare il cuore,
spezzare il cuore,

OCCHIO

aprire gli occhi,
sognare ad occhi aperti,
dare un occhio a qualcosa,
alzare gli occhi al cielo,
sgranare gli occhi

PIEDE

fatto coi piedi,
in piedi,
partire col piede giusto/sbagliato,
partire col piede destro,
essere con una piede nella fossa,
tenere il piede in due staffe,
avere le ali ai piedi,
andarci con i piedi di piombo,
tenere in piedi,
mettere i piedi sul collo a qualcuno,
con le mani e coi piedi,

OSTATNÍ MÉNĚ FREKVENTOVANĚ POUŽÍVANÉ ČÁSTI TĚLA

tenere qualcuno in pugno,
avere qualcosa in pugno,
non muovere un dito a favore di qualcuno,
rimettersi in gamba,
con la coda fra le gambe,

voltare le spalle a qualcuno,
ridere alle spalle di qualcuno,
curvare la schiena,
per un pelo,
avere il naso all'insù,
non vedere più in là del proprio naso,
anche i muri hanno orecchi,
mettere le corna a qualcuno,
portare le corna,
fare le corna,
serpe sul seno,
il braccio della legge,
braccio destro,
mostrare i denti,
avere due facce,
avere qualcosa nel sangue,
viso pallido,
andare a braccetto,
avere la puzza sotto il naso,
storcere il naso,
non cedere di un pollice,
avere diavolo per capello,
spaccare il capello in quattro,
avere le orecchie lunghe,
tirare le orecchie a qualcuno,
farsi le ossa,
leccarsi le labbra,
mettere in ginocchio,
stare alla calcagna
non torcere un capello a qualcuno,
essere con le spalle al muro,
leccarsi le dita,

non ha né capo né coda,
avere il pollice verde,
avere le braccia lunghe,
averne fin sopra i capelli,
avere la coda di paglia,
zampe di gallina,
prendere/prendersi qualcosa sulle spalle,
avere qualcosa alle spalle,
avere anni sulle spalle,
gomito a gomito,
stirare le gambe,
alzare il gomito,
cercare il pelo nell'uovo,
tirare con i denti,
avere qualcuno sulle corna,
toccare il cielo con un dito,
non avere peli sulla lingua,
che barba!,
braccio di mare,
girarsi i pollici,
essere pelle e ossa

